

Україна на пострадянському просторі з поглядом в майбутнє Європи

Демиденко Т.П.

Україна, Вінниця
Вінницький державний педагогічний
університет ім. М.Коцюбинського

The article lights up the critical epoch of Ukrainian development on postsoviet space in the 90th. Attention is accented on an orientation “multivectorial policy” of Ukraine in the close co-operating with a next-door neighbour – Poland on an international scene.

На початку ХІХ ст. на пострадянському просторі виникли нові реалії, що впливають з особливостей політичної культури та політичної практики пострадянського регіону, які сформувались упродовж його перебування під впливом Російської імперії чи, навіть, раніше. Здобувши незалежність від Москви і отримавши можливість провадити власну внутрішню і зовнішню політичну діяльність, держави Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) стали гравцями нових правил, відмінних від післявоєнної соціалістичної системи.

Актуальність даної теми полягає у проведенні сучасних досліджень переломної епохи для України, її міжнародну спрямованість, корені які сягають у недалеке ХХ сторіччя.

Предметом висвітлення статті є пострадянський простір, на якому Україна формувала свою „багатовекторну політику” у взаємодії із найближчим сусідом – Польщею.

Мета статті, яку ставить перед собою автор, несе синтез розуміння політики Польщі із Європою та зв'язок України, як гравця міжнародної арени на початку 90 – х років. Робота є результатом опрацювання джерел та літератури, монографій та статей, що висвітлюють використання у практиці провадження міжнародної політики нашої держави.

Можливості реалізації інтересів, як України, так і Польщі, слід зауважити, були і залишаються обмеженими так званою „середністю” держав¹. Це означає не більше і не менше, аніж те, що при виробленні стратегії своєї зовнішньополітичної діяльності держави мають враховувати неможливість переслідування глобальних зовнішньополітичних інтересів, довільної зміни політики, одночасної активної діяльності на різних геополітичних напрямках без огляду на великі держави.

Необхідно чітко ранжувати пріоритети і слідувати їм. Враховувати світову кон'юнктуру, що створюється великими державами та використовувати її для здійснення власних інтересів.

Падіння Берлінської стіни, що символізувало кінець „холодної війни”, та розпад Радянського Союзу поклали край дихотомній структурі світу, яка підтримувала мир, або точніше „ядерної війни”². Дві наддержави - США і СРСР та створені навколо них відповідні військово-політичні блоки НАТО і Організація Варшавського Договору (ОВД) збудували архітектуру безпеки, що базувалася на стратегії „ядерного стримування”³і запобігала збройному вирішенню європейських конфліктів, що знаходилися у замороженій стадії. Локальні конфлікти між країнами НАТО і ОВД були неможливими, бо могли призвести до широкомасштабної ядерної війни, а конфлікти між державами всередині Варшавського договору стримувалися централізованою владою Москви⁴, тоталітарними режимами, необхідністю внутрішнього (в межах організації) миру для успішного

зовнішнього протистояння.

Знаковими стали події 1991 року, коли перестала існувати Організація Варшавського Договору⁵, Радянський Союз розпався, відбувся історичний злам будівництва комунізму в країнах соціалістичного блоку.

Польща стала першою державою, що визнала незалежність України у 1991 році та налагодила з нею тісні політичні стосунки. У Варшаві чітко засвоїли уроки трьох розподілів Польщі, Другої світової і „холодної” воєн у формуванні концепції власної безпеки: у всіх вище окреслених випадках участь у позбавленні Польщі незалежності брала Москва. Для того, щоб претендувати на польські території, Росії необхідно було мати спільний (і бажано тривалий) кордон з Польщею. Державами, що лежать між Росією і Польщею, є Україна і Білорусь. У згаданих вище ситуаціях, перед захопленням польських територій Росія знищувала українську державу.

Після доленосних сторінок історії, Польща обрала орієнтацію на демократичний Захід та добросусідські відносини на Сході як гарантію власного державного існування⁶. (До речі, без улагодження стосунків зі східними сусідами вона не могла б стати ні членом НАТО, ні ЄС.)

Відродження української держави з населенням та територією близькими до відповідних показників Франції, що є найбільшою державою Західної Європи викликало неоднозначну реакцію на Заході та вкрай негативну реакцію РФ. Зокрема, Сполучені Штати Америки вагалися, чи взагалі визнавати незалежність України. З одного боку, було вигідно ослаблення Москви, через втрату розвинених європейських територій, на яких знаходились значна частина промислової потужності та ВПК СРСР. а з іншого, боялися появи на карті Європи нової територіальної та демографічної великої ядерної держави.

Україна, здобувши незалежність, зайняла миролюбну позицію: приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, заявила про відсутність будь-яких територіальних претензій⁷. У першому пункті Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, підписаним державними лідерами Росії, Великобританії та США 5 грудня 1994 року⁸, підтвердження Росією, Великобританією, США „своїх обов’язків згідно з принципами Заключного акта НБСЄ (994055) поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України”⁹. Крім того, до активу Країни зараховано сприяння поверненню на історичну батьківщину кримських татар та розвитку інших національних меншин.

Крім інших аргументів Росії, висунутих проти потрапляння України в орбіту Заходу, була і уявна загроза територіальній цілісності України у варіантах відторгнення тільки Західної України під Євро-Атлантичний протекторат, або втрата Україною східних та південних проросійськи налаштованих областей. Формування лояльних настроїв до національної політики Києва як на Заході, так і на Сході та Півдні України показало переоцінку російськими політиками і вченими відцентрових сил в Україні, не дивлячись на її порівняно великі розміри і культурну неоднорідність. В той час, як відцентрові тенденції у самій Росії залишаються достатньо значними. Що можна використати у дипломатичних змаганнях з Російською Федерацією. При чому отримати мовчазну підтримку як США, так і країн Західної Європи, яких непокоять російські розміри. Росія завжди була вразлива зсередини, а не ззовні. Використання "п'ятих колон" може принести значно більші результати ніж весь зовнішній тиск.

В Україні такий сценарій не відбувся є безперечним доробком українських політиків у плані збереження миру і стабільності в регіоні є досягнення незалежності та збереження територіальної цілісності України в межах Української Радянської Соціалістичної Республіки безкровним шляхом.

Проте, у міжнародній політиці на початку - у середині 1990-х років Україна, внаслідок відсутності політичного досвіду розбудови власної держави, допустилася низки недостатньо продуманих кроків. Було сплутано економічні та політичні орієнтири і відбулася спроба привести до спільного знаменника зовнішньополітичну та зовнішньоекономічну діяльність. Сьогоднішні результати цілком зрозумілі й не могли бути

іншими за умов відсутності ясної, зрозумілої всім, і законодавчо зафіксованої програми розвитку країни, що закріпила б напрямки та основні принципи діяльності державних органів на майбутнє. Не могли вони бути іншими й за умов відсутності системи контролю за прийнятими рішеннями та кореляції (ідентифікації) тих чи інших важливих для країни рішень і дій із конкретними особистостями і політичними силами. В результаті з'явилася „багатовекторна” політика без чітко визначених політичних орієнтирів та з розірваними економічними зв'язками. Зокрема, Україна мала 27 стратегічних партнерів¹⁰. Лише наприкінці минулого - початку нинішнього століття почали виправляти допущені помилки, але багато часу вже було втрачено.

Але, оскільки Польща є зацікавленою у незалежному існуванні України та Білорусії, і Київ це усвідомлює та має потребу у польській підтримці на міжнародній арені, то можна вважати незначною пересторогу виникнення збройних конфліктів між Польщею та Україною, навіть у випадку можливих провокацій з боку третіх сторін.

Таким чином, після завершення «холодної війни» розпочався процес формування пан-європейської системи безпеки, що може розглядатися у ширшому контексті геополітичної консолідації і полягає в інтеграції Заходом нових незалежних країн.

Польська та українська держави являючись „середніми” європейськими державами, що повинні будувати свою зовнішню політику та політику безпеки з огляду на ситуацію, що складається у світі, враховуючи діяльність і плани “великих” країн. Це можливо у довготривалій перспективі, але до уваги варто взяти кілька обставин. По-перше, на створення цієї системи помітний вплив справляють процеси на пострадянському просторі, що полягають, з одного боку, в певній стабілізації суспільних процесів та безпеки, з іншого – у поверненні до цивілізаційно притаманних форм суспільної організації, а звідси – і в створенні авторитарних режимів. По-друге, існують об'єктивні обставини геостратегічного характеру, що змушують Захід розпочати процес інтеграції. Мова йде про можливість контролю нестабільних регіонів, що загрожують чи можуть загрожувати довготривалим інтересам Заходу в майбутньому.

Перелік посилань

1. Кононенко С. Середньодержавність: формалізація структур осмислення // Дослідження світової політики. -К.: ІСЕМВ України. 1999. - С. 35-40.
2. Лемассон С. Европейская безопасность в период «холодной войны» - военные стратегии и политика разрушения. С.123-149. // Европейская интеграция: современное состояние и перспективы: Сб. науч. ст. -Минск: ЕГУ,2001. -С.133.
3. www.niisp.gov.ua/vydanna/paporama/2001_3-4/vijskova_polityka.pdf
4. Якубова Т. Трансформація поняття державного суверенітету в контексті сучасних європейських інтеграційних процесів //Вісник Львівського університету. Серія:філософські науки.-2002.-Вип.4.
<http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phi/Visnyk/Visnyk4/Politologija/Jakubova.htm>
5. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти./Під ред. Гончаренко О.М./ - Центр Міжнародної безпеки і стратегічних студій. – 2001р.// www.kgi.edu.ua/cisss-ua/files/strategy.doc
6. Тарас Возняк Геополітична роль Західної України в українському та європейському контексті / <http://www.ji.lviv.ua/n14texts/wozniak2.htm>
7. Юрій Костенко "Ядерна зброя – це засіб стримування агресії" // http://kostenko.unpua.org/articles/?action=show_full&part=2&id=201.101.02.1994
8. www.niiss.gov.ua/Tasko/005.htm
9. www.uceps.org/ua/show/67/